

Kongl. collegii medici kundgiörelse om thet miszbruk och öfwerflöd, som thé...

Kungl. förordningar 2. saml.

National Library
of Sweden

Kongl. Collegii Medici

Högskolan
2. Saml.

Kundgiörelse

Om

Thet missbrut och öfverflöd, som Thé
och Caffé Drickande är underkastat, samt An-
visning på Swenska Orter at bruka
i ställe för Thé.

SEDERHOLM, Tryckt uti Kongl. Tryckeriet,
Höf Directeuren PET. MOMMA. 1746.

Royal College of Physicians

Handwritten Title

On

The manner of prescribing for the
the relief of the patient
and the safety of the
the health of the

Printed and Sold by
the Bookseller for London, 1740.

Nns Kongl. Maj:et hafwer i Nåd
der behagat, i anledning af thet, som Spar-
samhets Commissionen i underdånighet före-
dragit til hånmande af then öfwerflödiga
Consumtion på Thé och Caffé här i Landet,
befalla Dhes Collegium Medicum genom Nåd-
dig Skrifwelse af thet 1. Julii sidstledne, at
genom Rikets almånt kundgöra the Swenska Wårter, som
åro hälsofamme, och til smaken intet obehagelige, samt kunna
brukas i stället för Thé och Caffé.

Efter samma Nådiga Befallning, har Collegium Medicum
infordrat af Provincial-Medicis, hwad för sådane Wårter finnas
i Landsorterna; och jemwål jemnfördt med Medicinska Faculteter-
na mid Rikets Universiteter, hwilka Swenska Örtter hälst skulle
kunna föreslås, til at småningom wånja Landets Inwånare ifrån
öfwerflöd i Thé och Caffé, som kan intet annat wara än för thet
allmåna förderfweligit, och skadeligit för Hålsan.

Hwad Chinesiska Théet widkommer, så hafwer Collegium
Medicum anstält många Försök, til at utröna någon Swensk Ört,
som skulle til Smaken likna Thé, och således falla mindre frem-
mande för läkra munnar och them, som mer fråga efter smaken
the åro wane med, än efter nyttan.

By hwad nyttan betråffar, så har man af lång försaren-
het, at Swensk Krydda kommer bäst öfwerens med Swensk Ma-
ga, och at inhemska Örtter åro tienligaste i dageligt bruk emot
the krämpor, som wi i thesa Nordiska Lånder åre underkastade.
Skaparen har gifwit hwart land, jemte nödigt förred til lifs up-
pehålle, när thet rätt användes, nödiga läkeböden emot tilstån-
de Siukdomar. Konsten är at utforska them, och rätteligen så-
som åligger, bruka sig til mytta.

Churumål at någre, som wanligt är med nys upfundna
ting, i början uphögt Chinesiska Théet såsom en läkedom för alla
frank-

frankheter: beröm som strax borde göras thenna fryddan mistänkt; så har man snart nog blifwit warse, at thet, långt ifrån at hålla sådant prof, hafwer ofta warit skadeligt, och at thes öfwerflödiga bruk altid lemnat efter sig bräckligheter.

Erfarenheten är i thenna saken et ojäfsachtigt wiene. The största Thé-älskare måste intet sällan tilstå, och Läkare höra dageligen klaga, huru som darrningar i Lederna, swindel och benägenhet til swimming, sömnlösa, ångslan och orolighet, förlorad matlust, och flera krämpor instanna sig efter öfwerflödigt Thé-drickande, mer eller mindre, såsom theas Kropp och lefnads-sätt är beskaffat, som bruka thet.

Ingen nekar, at Thé gör underfundom nytta, och kan wid något tilfälle wara tienligt för hälsan; men man påstår, at the, som bitida och sent bruka thenna drycken, måste endteligen blifwa så wane themed, at nyttan förgår, och i thet stället slappas magan, Kroppen utmattas och wägen banas til många långsamma sjukdomar.

Chineserne och flera Asiatiske Folkslag, dricka mycket Thé, och bestinna sig gemenligen wäl theraf, emedan theas heta Climac fordrar nog watn at göra blodet, och wätskorna flytande, samt ersätta thet, som genom stark utdunstning bortgår. Therföre har och Naturen hos them lärt wäxa Thé-Buskar, som hittills intet kommit fort i Europa. Man har dock jemwäl hos them förmärkt, at Thé intet tienar för alla, och skadar när thet brukas omätteligen.

Nyttan som man tilskrifwer Thé, härrör i synnerhet af thet warma Watnet, som upspäder Blodet, löser sten, befordrar utdunstningen, och hielper the öfriga Kroppens afgångar (excretiones); på thet sättet lättar Kroppen och upfrisar. Sj heller har man orsak at twifla, thet ju någon inlånst Ort finnes, som på samma sätt kan göra Watnet lättdruckit, och mindre tungt för Magan.

Therföre är wäl ingen swårighet at utröna en Swenssk Wäxt, som äfwen så stor nytta skaffar som Chinesiska Théer. Men the ifrigaste Thé-drickare fråga intet så mycket efter nyttan, som en

en behagelighet i smaken, then the tro sig omöyeligen kunna finna i andra Wårter, och äro mer intagne för Theet af stelfklohet, högfärd, mana och långt bruk, än at the skulle wilja försöka inhemska Wårter, eller kunna döma billigt om them.

En orsak til then underliga smak wi hafwe så wäl i Kläder och Seder, som Mat och Dryck, är hägen för thet som är främmande och långwäga. Then är wäl af Naturen ingiftwen, til at komma Menniskior och Folk ifrån aflägsna Orter til handel, omgånge och sammanlesnad, therigenom at the hafwa tycke för hwaras andras Producter och Arbeten. Likwäl hafwer Skaparen welat, at lusten skal regeras af Förståndet, som säger, at thet är orimligt hemta något med mycken kostnad ifrån widt aflägsna Orter, när man hafwer så godt hema för sina fötter.

Man fick snart smak för Theet, efter thet war fremmande och långst ifrån China. The som hade winning theraf, förtego länge hwad thet war och huru thet wårte. Nu hitta the altid på nya namn, och utgifwa nya slag til at hålla theras Krydda i värde; imedlertid föraktas och trampas under fötterna, the härliga Wårter, som stå på våra åkrar och backar, efter the äro gemene och intet nog dyre. Thet är intet första gången at en enfaldig och söga kostbar Dryck, Epis eller Påkeböde hafwer måst gifwa tapt för något dyrt och obekant, fast än af sämre kraft och wärkan.

Chinesiska Theet har nu i hundra år wunnit allmänt tycke uti Europa, och på några och Tiugu år har thet hunnit blifwa bekant och brukat, jemwäl i the ringare husen öfwer hela Sveriges Rike. Mode och allmänt bruk lemnar intet gierna tillstånd at fråga efter godheten. För skäl och bewis beropar man sig på wanan, och många räknar sig thet för en skyldighet at lasta en god sak, allenast thesöre, at then strider emot thet antagna maneret. Thet kan ingen annan drifwa Moden tillbaka, än then som hafwer Rätt at begynna nya. Så är thet med Klädedrägter, så går thet jemwäl med then Drycken, som the fläste taga för wana och ro skuld.

Mången torde döma thet Swenska Théets behagelighet efter
Chinesiska Thésmaken; men Collegium nödgas tilstå, at hit tils
har ingen Swenskt Wäxt blifwit bekant, som har samma smak med
Chinesiska Théet. Skaparen har i hwar Wäxt lagt en besynner-
lig smak, som man fåfängt söker i Wäxter af annat släkte och
slag.

Thet som then ena smakar wäl, kan smaka enom androm wi-
drigt, och ingen ting är lättare, än at illa föra ut någon ting för
smakens skull, emedan smaken, efter thet almänna Ordspråket,
kan intet motsägas.

Collegium Medicum har förut sedt alla thesa swårigheter, som
ligga i wägen, när man wil komma Swenska Orter i bruk i stäl-
let för utländskt Thé; och kan så mycket mindre smickra sig thes-
med, at alle finna thet föreslagna Swenska Théet wälsmakeligt,
som mången torde af fåfänga giöra sig en åra, at wara läcker och
at hafwa något tadla på goda Inrättningar.

Swad Caffé widkommer, så finner ej Collegium Medicum i
Swenska Wäxter något, som likhet hafwer med Caffé-Grön eller
så kallade Bönor. Och ehuruwäl Collegium har sig bekant, thet
Korn, Swete, Orter, Bönor, Ollon, Bot- och Hafelnötter,
Brödskärpa, Mandel med mera, på wilst sätt tillagat, blifwit brukat i
ställe för Caffé, så kan dock intet Collegium angifwa någon Dryck,
som: swarar i kraft och wärkan emot thenna.

Men Collegium önskar tillika, at Höga nederbrändande måtte
taga mått och utwägar til at förekomma thet gräfeliga öfwerflödet,
som dageligen skier på thenna Drycken, hwarigenom händer, at i
stället för thet Caffé, försiktigt och måtteligen druckit, skulle under-
hålla Hälstan och hielpa emot Sjukdomar, så är thet nu gemenli-
gen til skada och förderf, och the stora Summor som gå utur Xi-
ket för Caffé, slå wärkeligen ut til Inbyggarenas wärsta.

Caffé förer en bränd, tveck och skarp Olla, jemte et flycktigt
Galk. Dienar förthen skull dem, som hafwa seg och lemig
Blod

Blod, äro desse och tröge, sömnige, plågade af Hustwadwärt
efter måltiden, af wäder och förstopning. Men öfwerflöd giör, at
Kroppen blifwer wan dermed, och nyttan förswinner. Likaledes
intyggar erfarenheten, at Caffé är förderfweligit för them, som haf-
wa tiot och hetsig Blod, äro torre och magre, benägne til blod-
störningar, til ångstan, miålsfuka, mycken Galla och flera kräm-
por, som följa en dylik Kropps beskaffenhet.

Thet är ingen twiswel, at wiså Siukdomar, som plåga
wåra Fruntimber, och i fordna tider, antingen intet warit bekanta,
heller mer owanliga och mindre enwisa, hafwa begynt sedan
Caffé kom i så almånt bruk, heller åtminstone underhållas af Caffé-
drickande. Man tror at Frieseln har warit skunnig til mit i för-
flutna hundradetalet. Moder-påktion, blef Ansichtes särg med fle-
ra plågor af samma orsak, ansåttja Kidnet mer i Holland och på
några orter i Tyskland, ther Caffé mycket drickes, än annorstädes.

Thet är sant, at Lurkarne dricka Caffé flera gånger om da-
gen; men the hafwa ock et annat Lefnadsfått än wi, the öfwerlasta
intet Kroppen med Mat, smaka intet Win eller andra starka dryc-
ker, och tröttna aldrig wid wårn, som är utan twiswel then hälfo-
samaste drycken ibland alla.

At komma åter til the Swenska Orter som kunna brukas i
stället för Thé, så lærer man intet behöfwa erhindra, at med thesa
skier ock misbruk, om någon skulle öfwerflödigt dricka thesaf. Thet
öskydigaste och sundaste kan blifwa förderfweligit, när man skie-
der öfwer måttan.

Til at hafwa grönskan och gråsmåten, som förefommer
mångom widrig i inländska orter, så wore thet wål, om man
giorde hwad Chineseerne giöra med thesas Thé, nemligen: Man
plockar nått och renligen af the Bladen, som wål slagit ut, och
råstar them lindrigt en, två eller flera gånger i en tienlig Wan-
na. Understundom behöfwer man doppa them i fudhett Wårn,
och sedan lindrigt råsta.

Collegium Medicum har funnit tiensligt, at sättja the Swenska Wårter, som kunna brukas i stället för Thé, i thenna ordning:

Stårkebårsbusse.

Prunus sylvestris. Bauh. pin.

Deras beutes
Blad
Bloma*

Niuponbusse.

Rosa sylvestris vulgaris, flore odorato incarnato. Bauh. pin.

Blad

Bloma.

Lingonris.

Vitis Idæa foliis subrotundis non crenatis, baccis rubris.

Blad.

B. ub. pin.

Årenpris.

Veronica mas supina & vulgarissima. Bauh. pin.

Blad.

**Årenpris med instur-
na blad.**

Chamædrys spuria minor rotundifolia. Bauh. pin.

Blad.

Linnæi ört.

Linnæa. Roy. Lugdb.

Blad.

Campanula trachelidifolia. Bauh. pin.

Hwitwåpling.

Trifolium pratense album.

Bloma

Bauh. pin.

Blad.

Röd wåpling.

Trifolium pratense purpureum.

Bloma

Bauh. pin.

Blad.

Kongs-

* Bloman af Stårkebårsbussta öpnar lifvet när hon är frist och nyss plockad.

Rongs-lius. Bloma.	Verbascum mas latifolium lu- teum. <i>Bauh. pin.</i>
Röleka. Blad Bloma.	Millefolium vulgare album, & purpureum. <i>Bauh. pin.</i> <i>Dod. pempt.</i>
Oxelägg. Bloma.	Primula veris odorata, flore luteo simplici. <i>Bauh. hist.</i>
Smulltron. Blad Rot.	Fragaria vulgaris. <i>Bauh. pin.</i>
Björck. Blad nyss utspruckna.	Betula. <i>Bauh. pin.</i>
Johannisört. Bloma.	Hypericon. <i>Dod. pempt.</i>
Räglkerot. Blad Rot.	Caryophyllata vulgaris. <i>Bauh. pin.</i>
Hästbosört. Bloma Blad.	Tussilago vulgaris. <i>Bauh. pin.</i>
Willmynta. Blad.	Mentha arvensis verticillata hir- suta. <i>Bauh. hist.</i>
Jordref. Blad.	Hedera terrestris vulgaris. <i>Bauh. pin.</i>

Agermönja. Toppar och Blad.	Agrimonia Officinarum. <i>Tournes. inst.</i>
Willwallmo. Bloma.	Papaver rhoeas, <i>Lob. hist.</i>
Syra. Blad Rot.	Acetosa pratensis. <i>Baub. pin.</i>
Härsyra. Blad.	Acetofella vulgaris & Officina- rum. <i>Rupp. jen.</i>
Stunga. Bloma.	Buglossum angustifolium majus. <i>Baub. pin.</i>
Silla Carlåsa. Rot.	Sanicula Officinarum, <i>Baub. pin.</i>
Kattost. Blad.	Malva sylvestris folio sinuato. <i>Baub. pin.</i>
Blåsippa. Blad. Bloma.	Hepatica nobilis. <i>Till. ic.</i>
Betonika. Blad Bloma.	Betonica purpurea, <i>Faub. pin.</i>
Andorn. Blad.	Marrubium album vulgare, <i>Baub. pin.</i>

Quas:

Dvärgstved.
Blad och Stielkar.

Dulcamara. *Dod. pempt.*

Stensöta.
Rot.

Polypodium vulgare.
Baub. pin.

Pors.
Blad. *

Myrtus palustris f. Gagel.
Rudb. cat.
Myrica foliis lanceolatis, fructu sicco.
Fl. Lapp.

Brännåsla.
Blad.

Urtica urens minima.
Baub. pin.

Gåsgräs.
Blad.

Argentina. *Dod. pempt.*
Anserina. *Offic.*

Följande äro starkare, och kunna brukas af them, som äro underkastade kall skörbiugg och sjukdomar af slem.

Jordrök.
Rot.

Fumaria officinarum & Dioscoridis. *Baub. pin.*

En.
Bär
Träd.

Juniperus.

Skörbiugggräs.
Blad.

Cochlearia. *Dod. pempt.*

B 2

Vack

* Porsblad, theras första affad bör ej brukas.

Bäckgröna. Blad.	Beccabunga <i>Offic.</i>
Kiällkräse. ört.	Nasturtium aquaticum super- num. <i>Bauh. pin.</i>
Tall. Strunt.	Pinus sylvestris. <i>Till. ab.</i>
Wattnwäpling. Blad.	Trifolium aquaticum. <i>Lind. Viksb.</i>

I våra trädgårdar äro följande så all-
männe, at the kunna hafwas öfwer alt och i myckenhet.

Citron Meliss. Blad.	Melissa hortensis. <i>Bauh. pin.</i>
Isop. Blad.	Hyssopus officinarum cœrulea feu spicata. <i>Bauh. pin.</i>
Salvia. Blad.	Salvia major. <i>Bauh. pin.</i>
Krusmynta. Blad.	Mentha crispa. <i>Offic.</i>
Röda rosor.	Rosa rubra. <i>Offic.</i>

Et så stort förråd hafwe wi af Swenska ör-
ter, som kunna brukas til *Zbē.*

Then

Then som will blanda flera tillsam-
man, må af ofwannämde utsöka dem, som med sin smak
bäst öfwerenskomma, heller blifwa wid et af följande förslag:

Råstade Årenpris blad 3 delar
CitronMelis blad 1 del.

CitronMelis 3 delar
Salvia 1 del.

Råstade Stårckebårs blad 4 delar
Stårckebårs bloma } af hwardera 1 del.
Någliferot

Åkermönia blad och toppar } af hwardera
Röulleka blad } ra 3 delar.
Kongsljus bloma 1 del.

Lilla Cärlåka 3 delar
Röda Rosor } af hwardera 1 del.
Ortläggsbloma }
Johannis bloma }

För them som med någon af nedan-
nämde sjukdomar äro antastade, och ey hafwa Läk-
tare at tilgå, kunna thesa förslag tiena:

I Skörbiugg

Syre-blad 3 delar

Jordrök

Riållkrasa

Tallstrunt

} af hwardera 1 del.

I Gicht

Dvärgwed, blad och stielkar 5 delar

Ärenpris

Wattnwäpling

Stensföte-Rot

} af hwardera 1 del.

I Bröstsjukdomar

Isop blad

Salwie blad

Johannisört bloma

Håsthofs blad 3 delar.

} af hwardera 1 del.

I Colik och wäderpassion

Röleka bloma 3 delar

Will wallmo bloma

Krusmynta

} af hwardera 1 del.

I Niurpassioner

Brännåsla

Rattost blad

Kungsljus bloma 1 del.

